

KIS-375 – Luniadurioù trislennadek

(GE – 22 04 90)

E KIS-293, La-08, pp. 178 hh. e ran anv eus un doare da zebrannañ termenoù kemplezh 'zo arveret e lavar ar Vezekniezh. En termenoù-se e vez lakaet e penn kont tri stlennad :

– an *divoud* (DI), elfenn dibarek (organ, arc'hwel, danvezenn vevedel, h.a.) a gomzer diwar he fenn ;

– ur *perzh* (PE) eus an divoud (ment an organ, talm an arc'hwel, feur an danvezenn, h.a.) ;

– an *doare* (DO) eus ar perzh a zec'herier diwar-bouez un doareer o tiskleriañ ez eo ar perzh reñverek, diouerek, ezvezant, h.a.

Er skouer kemeret (p. 181) : **isvec'h kaliom er gwad**, e rener an dezrann evel-henn :

DI : **kaliom er gwad**

PE : **bec'h**

DO : **is-**

Da gas pelloc'h an dezrann e taskemman an tri stael-se evel-henn :

– e tiforc'han en *divoud* (DI) :

~ an *endalc'her* (ER) (amañ : **ar gwad**)

~ an *endalc'hed* (ED) (amañ : **ar c'haliom**)

DI {^{ER}
ED

– hag e vodan :

~ ar *perzh* (PE)

~ an *doare* (DO) dindan gourzitl an *ditour* (DT)

PE }
DO }DT

Dezrannomp un termen all diwar-bouez ar staeloù daskemmet : ar **reñver albumin er gwad** a vo lavaret :

usvec'h	an	albumin	gwad
DO	PE	ED	ER
DT		DI	

gwadusvec'h	albumin		
ER	DO	PE	ED
DT		DI	

albuminwadu	svec'h		
ED	ER	DO	PE
DI		DT	

Deverad eo an termen-mañ eus an termen hollek o talvoud kement ha **feur an albumin er gwad**, a lavarer :

bec'h	an	albumin	gwad
PE		ED	ER
DT		DI	

gwadvec'h	albumin		
ER	DO	PE	ED
DT		DI	

albuminwadu	svec'h		
ED	ER	DO	PE
DI		DT	

En termen-mañ diwezhañ ez eo direet an *ditour* da vezañ ar *perzh* hepken. An termen kentañ d'e dro a ro deveradoù dre lostgeriañ, da skouer :

~ gant **-ek**, lostger adanv (la)

usvec'hiek	e	albumin	gwad
DO	PE	ED	ER
DT		DI	

gwadusvec'hiek	a	albumin	
ER	DO	PE	ED
DT		DI	

albuminwadu	svec'hiek		
ED	ER	DO	PE
DI		DT	

~ gant **-añ**, lostger verb (lv)

usvec'hian	[...]	
DO	PE	lv
DT		

~ gant **-egezh**, lostger adanv pennanv (la) (lp)

usvec'hiegezh
 { DO PE a p }
 DT

En termenou-mañ ez eo amplaet an ditour : *perzh + doare ar perzh + lostger adanv + lostger pennanv + h.a.*

Dav eo menegiñ amañ ur c'henster da **albuminwadusvec'hiegezh**, landrammusat gerluniad, a zo **gwadalbuminegezh**, a zezranner evel-henn :

gwadalbuminegezh
 { ER ED a p }
 DI DT

En termen-mañ, merkomp :

- ~ ez eo frammet an *divoud* a-c'hin d'ar furmoù diaraok (ER ED e-lec'h ED ER) ;
- ~ e chom angeriet DO ha PE, un divellekaat oc'h adebarzhiñ an daou stlennad ;
- ~ dre berzh an divellekaat end-eeun n'emañ ket savelet spis ster an termen, a arverer hervez meur a gemeradur :

= "reñver albumin er gwad", kenster enta da **albuminwadusvec'h** ;

= "stad ar c'hlañvour reñverek an albumin en e wad" ;

= "teskad ar strafuilhoù diwar ar reñver albumin er gwad" ;

Kenster da **albuminwadusvec'hiegezh** ez eo en daou gemeradur-mañ diwezhañ.

Seurt frammadur krennet, angriadek ha divellek, zo un tun da bourchas kensterioù a c'haller, dre un abeg pe unan all, lakaat da amsaviñ al luniadurioù trislennadek klok. Kemeromp skouerioù all :

bruskaezhad (Gl. **pneumothorax**)
 { ER ED p }
 DI DT

Meur a gemeradur zo gant an termen-mañ :

= "bezañs aezhenn etre ar c'hrezoù" ;

= "endalc'had aezhenn etre ar c'hrezoù" ;

= "ar strafuilh ez eo ar vezañs aezhenn etre ar c'hrezoù" ;

= "an ober pe disoc'h an ober ensinklañ aezhenn etre ar c'hrezoù, eleze ar **bruskaezhañ**."

Anat eo ez eo diezhomm amañ an daou stlennad DO ha PE. An divellekaat a ro tro da gemer un tamm frankiz gant kevazaster ar c'hedrannoù : **brusk** arveret e-lec'h **krezoù** (dre ledentalañ, sl. KIS-359, La-09, p. 84) ; **aezh-** e-lec'h **aezhenn-** (dre lostroc'h, sl. id., ibid., p. 94).

$$\underbrace{\underbrace{\text{g w a d t r e n k e g e z h}}_{\substack{\text{ER} \quad \text{ED} \quad \text{h} \quad \text{p}}}}_{\text{DI}} \quad (\text{Gl. } \text{acidémie})$$

Talvout a ra an termen-mañ kement ha "leiâd pH ar gwad dindan ar werzhad reol". Kenster eo d'ur gerluniad trislennadek :

DO : "leiad" = **-is-**

ER : "ar gwad" = **-gwad-**

Penaos avat dezrannañ "pH" hervez an daou stael PE hag ED ? Greomp un distro war dermenadur ar pH : "logaritm degel ginad bec'h an ion H⁺ en un dileizhenn". E se, ED a zerc'henn "an ion H", PE "ar bec'h" anezho, ken e c'haller sevel an termenouù :

usvec'h an ion H⁺ er gwad ;

gwadusvec'h an ion H⁺ ;

H⁺wadusvec'h.

Arveradus eo an termenouù-se, hogen ne lakaont ket a-wel meizad ar pH ; ouzhpenn se e sav ganto amjstregezh pa'z eo ar pH al logaritm eus ginad bec'h an ion H⁺, a zo kement ha lavarout e *tigresk* ar pH pa *gresk* bec'h an ion H⁺. E berr, **usvec'h an ion H⁺** zo kevatal da **is-pH**. Setu perak ez erlec'hier **gwadis-pH** ouzh **gwadusvec'h H⁺** ha **H⁺wadusvec'h**. Dezrannadus eo ivez seurt termen evel gerluniad trislennadek :

$$\underbrace{\underbrace{\text{g w a d i s - p H}}_{\substack{\text{ER} \quad \text{DO} \quad \text{PE} \quad \text{ED}}}}$$

e zibaregezh o vezañ kemplezhded ar c'heñverioù e diabarzh an darn **-is-pH**.

Distroomp d'ar ger **gwadtrenkegezh**. Merzhomp ez eo frammet diwar batrom **gwadalbuminegezh**, gant an diforc'h-mañ evelkent : an termen **trenkegezh un dileizhenn** zo kevatal da **pH un dileizhenn** ; e-barzh **gwadtrenkegezh** e talvez kement hag **is-pH ar gwad**. Emañ ar c'hemm ster da lakaat war gont an divellekaat pe war-eeun pe dre dun ul lostroc'hañ : **gwadtrenk{egezh}egezh**.

A-du-rall en en arverer ivez gant meur a generadur :

= "reñver trenkegezh er gwad" ;

= "stad ar c'hlañvour reñverek an drenkegezh en e wad" ;

= "teskad ar strafuilhoù diwar ar reñver trenkegezh er gwad".

Er c'hemeradur kentañ ez eo kenster da **gwadis-pH**, Gl. **acidémie** ; en eil hag en trede ez eo kenster da **akidoz**, **gwadis-pH-egezh**, Gl. **acidose**.

STAGADENN

(GE da MME – 29 07 88)

E lavar ar Vezekniezh ez eus steudadoù meizadoù oc'h enderc'hel ul luniad boutin evit an termenoù o dec'her. Ar gwezhioù surjaniel da skouer a vez arouezet alies dre c'herluniadoù o venegiñ a) an organ pe ar rann gorf a wezhier warno, b) an oberatadenn renet warno, sk. : **gastrectomie** (**gastro-** "kreuz", **-ectomie** "lemel"). Evel-se, evit anvadoù an oberatadennoù, emañ ar steudad : Et. **-tomie**, Br. **(-)enbenañ** ; Et. **-ectomie**, Br. **(-)ezvenañ** ; Et. **(-)stomie**, Br. **(-)adforzhañ**, **(-)ezforzhañ** ; Et. **(-)pexie**, Br. **(-)anlenañ** ; Et. **(-)plastie**, Br. **(-)atelviñ** ; Et. **-centèse**, Br. **(-)engwanañ** ; Et. **-lyse**, Br. **(-)ezglenañ**, h.a. Taolet 'm eus evezh da sevel termenoù o teraouiñ hogos atav dre ur vogalenn war-benn aesaat an distagadur er c'henstrolladoù. A-hend-all e verk an arouezioù (-) e c'haller arverañ al lostgerioù-se evel termenoù distag, pezh nad eo ket diezhomm e degouezhioù 'zo : ma ne ve ket re strobuz gerioù evel **kreuzenbenañ**, **krozhanlenañ** pe **avuezvenañ**, e ve a dra sur didennoc'h lavarout **adforzhañ mougev-daouzegenn** eget sevel e trenioù patatez evel **mougevdaouzegennadforzhañ** pe e gevatal Et. **antroduodenostomiezh**, daoust ma ve kavet tud evit kemer o flijadur gant furmoù ken meurdezus.

Ur steudad all zo gant an termenoù oc'h aroueziñ bezañs, ezvezañs, reñver, diouer pe feur reol un danvez en ur metou eus ar bevedeg. En Et. e verker doare ar feur diwar-bouez ur rakger : **ø**, **a(n)-**, **hyper-**, **hypo-**, **normo-**, sk. : **albuminurie** "bezañs albumin en troazh" (hag ivez : "feur an albumin en troazh"), **analbuminémie** "ezvezañs an albumin er gwad", **hyperalbuminémie** "reñver albumin er gwad", **hypoglycémie** "diouer glukoz er gwad", **normoglycémie** "feur reol glukoz er gwad" ; da stirann da c'houde e teu meneg an danvez endalc'het : **-albumin(o)-**, **-glyc(o)-**, h.a. ; gant al lostger erfin meneg eus ar metou endalc'her : **-émie**, **-urie**.

Evezhiomp n'en deus ket an Et. diegi o krennañ ar c'hedrannoù ; **-émie** da skouer a zeu eus ar Gr. *ai/ma, ai{mato~* ha, hervez an diskrivadur boas, e rankfe bezañ **-hématie** ; dre gendiviz ez eus bet degemeret ur stumm kurzhet, hep droug ebet, pa dalvez an henyezh-se da vengleuz hepken (kurzhad o kevaraezañ un trestummañ, pa ouzer e reer gant Et. **hématie** da envel kelligoù ruz ar gwad).

Anat eo ne vemp ket evit ober kemend-all e Br. war gerioù arveret distag a-du-rall. Ur reizhiad Br. lunist disheñvel a ginnigan : loc'hañ diwar geal ar feur, dec'heriet gant ar ger **bec'h**, a rakgerian hervez doare ar feur : **anvec'h** "ezvezañs", **usvec'h** "reñver", **isvec'h** "diouer", **hevec'h** "feur reol" ; da eil rakger e lakaan meneg eus ar metou endalc'her : **gwad-**, **troazh-**, h.a., sk. : **troazhusvec'h** "reñver en troazh", **gwadanvec'h** "ezvezañs er gwad" hag ivez **troazhvec'h** "bezañs en troazh" ha war un dro "feur en troazh" ; da drede rakger e teu meneg eus an danvez endalc'het, sk. **albumindroazhvec'h** (Et. **albuminuriezh**) ; **albuminwadanvec'h** (Et. **analbuminemiezh**) ; **albuminwadusvec'h**, (Et. **hiperalbuminemiezh**) ; **glukozwadusvec'h** (Et. **hipoglikemiezh**) ; **glukozwadhevec'h** (Et. **normoglikemiezh**).

Evito da vezañ aes da zistagañ ha da zezlenn ez eo un disterig landrammus seurt gerluniadoù Br., hiroc'h ma vezont alies eget an termenou etrevroadel kevatal : n'omp ket evit krennañ an elfennoù brezhonek a zanvezomp evel ma ra diwan kaer war o atoradoù yezhourion an etrevroadeg. Un doare en deus avat ar brezhoneg da barraat ouzh an diemsav, an hini a'm eus diskouezet da geñver steudad ar gwezhioù surjaniel : tammañ, tun ken didro ha tra d'ar Br. pa gemer gerioù distag da gedrannoù, tra ma van hogos dic'hallus d'an Et. gant e gedrannoù soutet. Skañvoc'h, ha ken fraezh all, e vo lavarout : **troazhvec'h albumin, gwadanvec'h albumin, gwadusvec'h albumin, gwadisvec'h glukoz, gwadhevec'h glukoz**. An diaester nemetañ a ve evit an deverañ, gallus evit ur gwel gant an termen unpezh hepken, sk. : **albumindroazhvec'hiek**, h.a. Hogen n'eus ket eno ur skoilh a bouez ; evidon ne gavfen ket gourniñv oc'h ober gant ur seurt ger, aes d'an teod, d'ar skouarn ha d'ar meiz ; kompren a ran ervat ar yezherion milzinoc'h ; ma ne ve ket mat ganto c'hoazh an termen etrevroadel : **albuminurek**, ne chomfent ket war ar sec'h evit kelo, pa vordilh e brezhoneg an troioù lavar o reiñ an tu da skoeviñ ar skoilh. E-lec'h da skouer lavarout **ur c'hlañvour glukozwadvec'hiet**, e c'haller eztaoliñ : **ur c'hlañvour gant ar gwadusvec'h glukoz, gant an usvec'h glukoz gwad, usvec'hiek e c'hluoz gwad**, h.a. E gwir, en hevelep doare ma c'haller reiñ meur a urzh disheñvel da barzhioù ar frazenn vrezhonek, e c'haller urzhiañ ar c'hedrannoù hervez meur a batrom. Hevelep gweüsted, a zo marteze heverkañ perzh ar yezh, a vez lañsus n'eo ket hepken e-keñver neuz, met ivez e-keñver ster : evit chom er Vezekniezh, ez eus un imbourc'h a reer

anezhañ e Gl. **épreuve d'hyperglycémie provoquée**, pe **épreuve de charge au glucose** ; e Br., ent hir, en en anvfed **prouad ar glukozwadusvec'hiañ**, nemet e ve ken bastus all e envel **prouad ar glukozvec'hiañ**.

Un dra a verzhan bemdez muioc'h eo ne vez nepred dizalc'h luniadur ar gerioù diouzh dialusk ar frazenn, ken komzet, ken skrivet. An termenoù etrevroadel, dre benn ma'z int unpezh ha na blegont ket da lusk ar frazennoù, hag e Br. koulz hag e Gl., met muioc'h c'hoazh e Br., zo kalz strobuc'h da gerzh ar prezeg eget ar gerluniadoù a ro dimp ar Br. an dro da sevel, hedroc'h, hedamm ha, dre se, hebleg da hentadur an devezout.